

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Wyrazy funkcyjne w lingwistyce serbskiej i chorwackiej (przegląd badań)

Author: Maria Cichońska

Citation style: Cichońska Maria. (2014). Wyrazy funkcyjne w lingwistyce serbskiej i chorwackiej (przegląd badań). W: K. Kleszczowa, A. Szczepanek (red.), "Wyrażenia funkcyjne w perspektywie diachronicznej, synchronicznej i porównawczej" (S. 35-50). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Maria Cichońska

Uniwersytet Śląski
w Katowicach

Wyrazy funkcyjne w lingwistyce serbskiej i chorwackiej (przegląd badań)

0. Celem artykułu jest krytyczne przedstawienie stanu badań w zakresie tzw. wyrazów funkcyjnych we współczesnej lingwistyce serbskiej i chorwackiej, które ze względu na walory teoretyczne, słabo upowszechnione w słowiańskiej lingwistyce, zasługują na popularyzację. Z oczywistych powodów w artykule zostaną przedstawione tylko wybrane prace, ważne ze względu na proponowane aspekty teoretyczne, oraz niektóre prace o charakterze bardziej szczegółowym, które dają wyobrażenie o zasięgu przeprowadzonych badań w zakresie interesującej nas problematyki; ich wyniki mogą być także przydatne do konfrontacji z podobnymi badaniami prowadzonymi na materiale języka polskiego.

1. W językoznawstwie serbskim i chorwackim za czasów Jugosławii¹, w którym funkcjonował język postrzegany jako zróżnicowany tylko wariantywnie, o wspólnej normie, zorientowanej unifikacyjnie dla całego tzw. obszaru sztokawskiego, a niewyrażający faktycznego stanu i wcześniejszej tradycji, placówki naukowe w ramach Jugosłowiańskiej Akademii Nauk (JAZU), w mniejszym zakresie pracownicy uniwersyteccy prowadzili badania w ramach własnych odmian języka (serbskiej bądź chorwackiej). Tamtejszą lingwistykę po drugiej wojnie charakteryzowały badania o charakterze przede wszystkim diachronicznym, miały one wyraźny priorytet w latach 60., a nawet 70. Przejawiały się wyraźnie w dwóch nurtach badawczych, a mianowicie:

1) w opracowaniu licznych wczesnych zabytków piśmiennictwa na ziemiach serbskich i chorwackich,

---

¹ Mam tu na myśli przede wszystkim lata 1918—1991, chociaż prace, w których poruszano problematykę wyrazów funkcyjnych pojawiały się wcześniej, np. LESKIEN (1900); MUSIĆ (1900).

- 2) prowadzeniu badań dialektologicznych (na terenach niezwykle mocno zróżnicowanych w zakresie dialektów i gwar)², badań słabo rozwiniętych przed drugą wojną.

Przypomnijmy, że piśmiennictwo serbskie posiadające imponujący zbiór zabytków jako kontynuacji języka staro-cerkiewno-słowiańskiego w redakcji serbskiej, a później zabytków już z cechami dialektu sztokawskiego, to jeden z najbogatszych zbiorów zabytków w Słowiańszczyźnie. W Chorwacji na opracowanie czekało liczne najwcześniejsze piśmiennictwo głągolicke, a także (mniej liczne) cyryliczne oraz późniejsze (od XV wieku) łacińskie.

2. W tej sytuacji zainteresowanie problematyką współczesnego językoznawstwa synchronicznego oraz bardziej szczegółowymi problemami z zakresu lingwistyki diachronicznej, w tym i tzw. wyrazów funkcyjnych, było przez wiele lat niewielkie.

2.1. Badacze diachroniści zaczęli jednak coraz częściej odczuwać konieczność poszerzania zakresu badań na zjawiska do tej pory właściwie nieopisywane. Należy przywołać w tym miejscu prace Ireny Grickat (Radulović), która całe swoje życie zawodowe poświęciła badaniom diachronicznym. W 1972 roku wydała ona materiały pt. *Актуелни језички и текстолошки проблеми у старим српским ћирилским споменицима* (ГРИЦКАТ, 1972). Stanowią one zbiór postulatów badawczych, który można określić jako szkic (sama autorka wyraża się o nim *nacrt — szkic*), zaproponowała w nim pewne tematy badawcze w zakresie serbskiego językoznawstwa diachronicznego, określając je jako tzw. *базичне теме — tematy badawcze podstawowe* oraz tzw. *уже лингвистичке теме — tematy szczegółowe*. W zakresie postulowanych tematów szczegółowych, których wykaz zamieszcza w szkicu, nie sugeruje konkretnego podejścia metodologicznego, gdyż jak pisze we wstępie do publikacji:

Као што ћете видети, у нацрту се не заузимају никакве посебне методолошке позиције, не предлажу се ни на „класичии” ни начин „модерни” приступ. [...] тематске или хронолошке комплексе неопходно проучавати уједначеним методама. (ГРИЦКАТ, 1972: 7).

Jak widać dalej w szkicu, nie zajmuje się w nim żadnego metodologicznego stanowiska, nie proponuje się ani „klasycznego”, ani też „nowoczesnego” podejścia [...] tematyczne lub chronologiczne bloki należy badać przy pomocy ujednoliconych metod³.

2.2. Impulsem do sformułowania tych postulatów były wcześniejsze publikacje, w tym B. Unbegauna — jednego z zachodnich sławistów, *La formation*

² Zróżnicowanie dialektalne obszaru sztokawskiego jest niezwykle bogate, co doprowadziło w tamtejszej dialektologii do trójdzielnego podziału języka na: *narečje — dialek(a)t — govor*.

³ Wszystkie tłumaczenia pochodzą od autorki niniejszego tekstu.

des langues littéraires slaves: problèmes et état des questions (UNBEGAUN, 1961), w której sformułował zadania badawcze wobec języków słowiańskich.

2.3. Grickat w części zawierającej postulowane tematy badawcze proponuje te o charakterze podstawowym, tematy często interdyscyplinarne, poruszające również zagadnienia bałkanistyczne, a także dotyczące gramatyki porównawczej języków słowiańskich itd. Wśród tych tematów nie ma jednak postulatów odnoszących się do wyrażen funkcyjnych. Natomiast w części dotyczącej proponowanych tematów szczegółowych, które zostały zawarte w drugiej części *Leksika*, wysuwa Grickat w z góry założonych podrozdziałach pewne sugestie badawcze, formułując je w ten sposób, że odnosi je do poszczególnych, według milcząco przyjętego tradycyjnego podziału wyrazów, części mowy. Ma świadomość, że problematyka przysłówkowa nie zawiera się tylko w wyrazach uważanych tradycyjnie za przysłówki.

Za Jelit (JELIT, 1961) proponuje przebadać konkretnie takie wyrazy funkcyjne jak *veoma* — *bardzo* w znaczeniu ‘zrobione doskonale’ oraz *sasvim* — *całkiem, całkowicie, zupełnie* jako po części wspólne z użyciem leksemów *sve, svim* — *wszystko, wszystkim*. Wspomina Grickat także *vrlo* — *bardzo*, leksem, który pojawił się późno i nie występuje poza językami południowosłowiańskimi. Widzi potrzebę zbadania z pochodzenia tureckiego *em*, obecnego w stylu potocznym Serbów, a także czakawskich leksemów *daže, dori, ber*⁴.

W podrozdziale *Речце* (ГРИЦКАТ, 1972: 68—69) poświęca trochę miejsca partykułom, proponuje zajęcie się partykułą *li* — *czy*, realizowaną w zabytkach także jako *ali, ili*⁵, która ewoluowała w kierunku spójników. Przypomina, że partykuła ta zajmowała pozycję inicjalną w zdaniu: *ли не veste*, ale już w znaczeniu *или* — *lub*; w zdaniu pytającym, nawiązującym do poprzedniego także pytajnego, zajmowała miejsce przed samym czasownikiem: *гледай себе, што си ти, како ли живи*.

Kolejną partykułą, której autorka poświęciła nieco uwagi, była partykuła *no*, występująca w roli spójnika złożonego przy komparacji: *kaono, kakon*; odnotowuje w niektórych gwarach rozszerzenie jej funkcji na zdania relatywne i przyczynowe w funkcji spójnika. W przypisie do swoich rozważań sugeruje, że może być ona traktowana nawet jako sufix (!). Obecna jest tylko w gwarach i w języku przedstandardowym. Łączy ją z bułgarskim *to*, które pełni w tym języku funkcję odróżniania funkcji relatywnej zaimka i funkcji przysłówka od funkcji pytajnej.

Ostatnią (trzecią) postulowaną do przebadania partykułą jest *же* — *że*, co do której wypowiada się, że w scs. znajdowała się w pozycji po zanegowanym

⁴ Jest to ten okres wspólnoty językowej, kiedy znacząca część lingwistów nie oddzielała lingwistyki serbskiej od chorwackiej.

⁵ Ze względu na ich niejednoznaczny sens w przeszłości, nie podaję ich współczesnych polskich odpowiedników, ta uwaga odnosi się także do części innych, pojawiających się w dalszej części artykułu, leksemów.

zaimku: *никѣто и ничѣто, ничѣтоже, никогоже, ничесогоже* itp. (ГРИЦКАТ, 1972: 69). Ta postpozycja później zanikła, ale Grickat proponuje prześledzić jej postać i pozycję syntaktyczną w licznych zabytkach średniowiecznych.

2.4. W tymże szkicu ustosunkowuje się do ustaleń niektórych badaczy, że w serbskich średniowiecznych tekstach występowały przypadki użycia zaimka przy rzeczowniku w funkcji rodzajnika. Grickat na podstawie dotychczasowego doświadczenia badawczego nie jest przekonana co do tego poglądu, ale sugeruje, żeby przebadać teksty staroserbskie w celu potwierdzenia lub obalenia tej hipotezy.

Proponuje też przebadać pod względem semantycznym (używając za Zwegincewem powszechnego w ówczesnym językoznawstwie rosyjskim terminu „semazjologiczny” na określenie „semantyczny”) takie wyrażenia, jak: *...с једне стране... с дpyze стране* (ГРИЦКАТ, 1972: 70).

W rejestrze proponowanych szczegółowych zagadnień badawczych Grickat także nie sugeruje określonego podejścia metodologicznego. Świadoma natomiast jest wyraźnej niestabilności w zakresie wyrazów funkcyjnych, ewolucji jego różnych elementów, prowadzącej przede wszystkim do zmian w zakresie ich funkcji. Można postawić tezę, że zmianom w kierunku wielofunkcyjności sprzyja m.in. ich występowanie w różnych stylach. Można postawić tezę, że użycia w stylu potocznym sprzyjają rozwojowi ich nowych funkcji semantyczno-pragmatycznych w innych stylach, chociaż obserwowane jest także zjawisko funkcyjnej dyferencjacji w obrębie jednego stylu.

3. Ważnymi pozycjami zarówno dla problematyki zaimkowej, jak i dla wyrazów funkcyjnych są dwie monografie Predraga Pipera *Zamenički prilozi (gramatički status i semantički tipovi)* (PIPER, 1983) oraz *Zamenički prilozi* (PIPER, 1988a). Ze względu na zaskakująco słabą znajomość tych prac (mimo ich bardzo wysokich walorów), nie tylko w polskiej lingwistyce, proponuję przywołanie ich wybranych aspektów.

3.1. W pierwszej monografii (PIPER, 1983), zorientowanej, jak zapowiada podtytuł, na teoretyczne aspekty przysłówków o charakterze zaimkowym, autor prowadzi czytelnika przez precyzyjny wywód, w którego trakcie stara się wykazać, że rozpatrywaną grupę leksemów należy traktować jako autonomiczną. Nie modyfikuje tradycyjnego podziału na części mowy, milcząco go przyjmuje, podtrzymując tym samym pogląd co do statusu samych zaimków. Należy pamiętać, że praca powstała niedługo po tym, kiedy w literaturze przetoczyła się dyskusja na temat statusu tzw. leksemów zaimkowych, gdy dosyć powszechny stawał się pogląd, że należy je usunąć jako odrębną część mowy i ze względu na właściwości morfologiczne włączyć do odpowiednich podsystemów imiennych części mowy oraz przysłówków⁶. Ten pogląd jako zbyt upraszczający, z racji sła-

⁶ Taki pogląd wyszedł z kręgów rosyjskich lingwistów, dość mocno upowszechnił się w pozostałej słowiańskiej lingwistyce.

bych ówczesnych teoretycznych podstaw dotyczących leksemów zaimkowych, nie utrzymał się, powoli bowiem odkrywano ich złożoną i bardzo zróżnicowaną naturę oraz różne, najczęściej obligatoryjne funkcje w organizacji dyskursu.

3.2. Przychyla się Piper do poglądu wyrażanego we wcześniejszej lingwistyce, przede wszystkim rosyjskiej, że:

zamenice ne predstavljaju jedinstvenu leksičko-gramatičku klasu reči nego jedan prilično heterogen jezički podsistem, unutar koga postoje koherentnije podgrupe sa izvesnim zajedničkim obeležjima. (PIPER, 1983: 14).

zaimki nie przedstawiają spójnej klasy leksykalno-gramatycznej, lecz jeden wyraźnie zróżnicowany podsistem, wewnątrz którego znajdują się koherentne podgrupy z wyraźnymi wspólnymi cechami.

Nawiązując do antycznej koncepcji podziału leksemów na części mowy, w której zaimki i przysłówki funkcjonowały jako osobna kategoria leksykalno-gramatyczna, świadomy wielkiej ewolucji tego systemu w językach, podtrzymuje ten pogląd.

Opierając się na semantycznej zawartości zaimków, widzi Piper wspólne cechy poszczególnych podgrup na zasadzie łańcuchowego powiązania, tj. między A i B, B i C, C i D itd., na podstawie którego A i D należą do tej samej grupy, chociaż na podstawie swoich strukturalnych właściwości są oddalone jedne od drugich. I tak, *ja* i *mój*, mając wspólną cechę ‘kategoria osoby’, odróżnia się od wspólnej cechy dzierżawczych i wskazujących, np. *mój* i *taki*, dla których wspólna pozostaje cecha ‘określoność’ wobec wspólnej cechy wskazujących i nieokreślonych, np. *taki* i *jakiś*, które łączy cecha ‘właściwość leksemu’. Zwraca Piper uwagę, że w poszukiwaniu cech wspólnych leksemów zaimkowych rzadko jest wymieniana jedna cecha, najczęściej są to takie cechy, które poszczególni autorzy uważają za relewantne; stanowią je: funkcja zamieniania, deiktyczność, synsemantyczność, uogólnione znaczenie, kontekstualność, egocentryczność (kierowanie na osobę mówiącą). Widzi autor pewną większą lub mniejszą obecność określonej cechy. I tak, np. dla zaimków 1. i 2. osoby charakterystyczna jest deiktyczność, ale nie funkcja zamieniania, podczas gdy tzw. zaimki ogólne (*opšte zamenice*), w rodzaju *každy* — *svako*, *wszędzie* — *svuda*, *w każdym razie* — *svakako*, cechują się tym, że na pierwszym planie znajduje się funkcja zamieniania, a deiktyczność jest słabiej widoczna. Powodów takiego stanu rzeczy upatruje także w dotychczasowym postrzeganiu *a priori* zaimków jako heterogenicznej, trudnej do klasyfikacji grupy leksemów, dla których nie można znaleźć cech wspólnych. Trudności klasyfikacyjne wynikały także z faktu, że dotychczasowa uwaga lingwistów skierowana była wyłącznie na ich morfologię i niezadowalającą klasyfikację semantyczną. Jeden z, jak się

wydaje, nielicznych językoznawców Aleksandar Belić świadomy był dużego zróżnicowania tej grupy leksemów, proponując w odniesieniu do nich termin „zameničke reči” — „wyrazy zaimkowe”⁷.

3.3. Kolejną właściwością, która przypisywana jest zaimkom, a mianowicie *upućivanje* — *kierowanie uwagi na obiekt* (czyli kwestii deiksy), rozpatruje Piper na tle ówczesnej, prawie kompletnej literatury, przywołując poglądy różnych szkół i lingwistów, poczynszyszy od Dionizosa Traka, przez Brugmanna, F. Brunota, K. Bühlera, Jespersena, R. Jakobsona, D. Morrisa, serbskiego lingwistę I. Klajna, rosyjskich lingwistów — A.M. Peškovskiego, A.A. Ufimcewą.

3.4. Także wbrew obszernej literaturze, w której szukano cech inherentnych zaimków, również w gestach, które towarzyszą ich użyciu, obala Piper pogląd o ich podstawowej roli w definicji. Gest jako sposób kierowania uwagi na obiekt ma walory deiksy, bywa na ogół jednak środkiem pomocniczym, używanym symultanicznie z elementem językowym. Jeżeli używany jest wyłącznie jako środek kierowania uwagi, jego działanie ma charakter krótkotrwały i podobnie jak wiele środków paralingwistycznych użytych bez jednostki językowej, ma charakter nieobligatoryjny, stanowi element uwarunkowany kulturowo, obecny w językach europejskich, ale nieposiadający waloru uniwersalności. Pisze Piper:

Pored očiglednih sličnosti između deiktičkih reči i gestova njih dele isto tako uočljive razlike. Pre svega, sa formalne strane, signans gesta kao paraingvističkog sredstva komunikacije se materijalno razlikuje od signansa deiktičke reči. Osim toga, deiktički gest je kao znakovni tip — indeks (mada može imati i neke ikonične elemente, na primer, neki deiktički gestovi u jeziku gluvonemih, ali van datog semiotičkog sistema), dok zamenički prilozi kao i svi drugi šifteri imaju elemente i indeksa i simbola. [...] Važna razlika je i u tome što je deiktički gest obično opštijeg značenja od deiktičke reči. Za njega u maloj meri važe ona semantička ograničenja koja važe za deiktičke reči, a koja su određena njihovim semantičkim strukturama. Zbog toga, na primer, zamenički prilozi sa *značenjem udaljenosti od govornog lica onde, onamo*, ili zamenica *onaj* kao i rečca *eno* mogu biti popraćeni istim gestom, zamenice *ja, mi, moj i naš* takođe zajedničkim gestom i tome slično. (PIPER, 1983: 27).

Oprócz oczywistych podobieństw pomiędzy deiktycznymi jednostkami językowymi i gestami dzielą je także widoczne różnice. Przede wszystkim, z formalnej strony signans gestu jako środek komunikacji paralingwistycznej różni się materialnie od signansa językowej jednostki deiktycznej. Oprócz tego gest o charakterze deiktycznym to

⁷ Serbska *reč* oznaczała do niedawna zarówno jednostkę systemu językowego, jak i wyraz użyty, termin *leksema* został wprowadzony do lingwistyki później.

znak indeksowy (choć może posiadać i inne ikoniczne elementy, na przykład pewne ikoniczne gesty w języku głuchych, ale poza danym systemem semiotycznym), podczas gdy zaimki przysłówne, podobnie jak i inne sziftery, mają elementy i wyrażenia indeksowego, i szifteru. Istotną różnicę czyni i to, że gest o charakterze deiktycznym ma szersze znaczenie od deiktyka językowego. Dla gestu nie mają większego znaczenia semantyczne ograniczenia, które są dla niego istotne, wynikają bowiem z natury systemu semantycznego. Z tego też powodu zarówno zaimkom o znaczeniu 'odległości' *tam*, *tamtędy* lub zaimkowi *tamten*, jak i partykule *oto* może towarzyszyć wspólny gest, podobnie jak zaimek *ja*, *mój*, *my*, *nasz* posiada wspólny gest itp.

Rozważając problem kategoryalności, zauważa Piper, że przypisywana zaimkom przysłownym „asemantyczność” musi być rozpatrywana jednak w kontekście językowym, który wskazuje na jego uwarunkowanie:

jer reč bez značenja nije reč, signans bez signatuma nije signans, a nema osnova da se zameničkim ili bilo kojim drugim rečima negira znakovna priroda. (PIPER, 1983: 29).

gdyż wyraz bez znaczenia nie jest wyrazem, sygnans bez signatum nie jest sygnansem, a nie ma podstaw, aby wyrazem zaimkowym lub innym negować ich charakter 'oznaczania'.

Podkreślanie znaczenia asemantyczności jako jednej z podstawowych właściwości tej grupy leksemów — stwierdza — wynika z tego, że ten sam leksem oznacza wiele różnorodnych denotatów. Zrównywano ich status nawet ze zmienną matematyczną *x*, co wielu wcześniejszym lingwistom wystarczało do przyjęcia tego kryterium. Było to jednak rozumowanie za daleko posunięte, gdyż leksemy zaimkowe, mając swoją cechę *uopštenost* — *uogólnienie*, nie są pozbawione znaczenia tak jak zmienna *x*.

Syntetyzując sformułowane w lingwistyce poglądy, podkreśla Piper wagę Jespersenowskich i Jakobsonowskich „szifterów” (PIPER, 1983: 23), które nie są zwykłymi wyrażeniami indeksowymi, lecz mają swoje bardzo ogólne kategoryalne znaczenie. Niedostateczne wyjaśnienie terminu „szifter” stało się bodźcem dla Pipera, który analizując ontologiczną naturę mechanizmu *kierowania uwagi na obiekt*, precyzuje, że zawiera się ona w kierowaniu czyimś zachowaniem w taki sposób, że zostaje ono skierowane na czyjeś zachowanie i/lub jego uwagę. W procesie kierowania uwagi dają się wyróżnić cztery elementy, a mianowicie:

- 1) osoba, która kieruje uwagę,
- 2) osoba, którą się skłania do określonej uwagi,
- 3) obiekt, na który ma być skierowana uwaga,

- 4) obiekt, na który kieruje się uwagę. Wobec tego jako „aktorów” wyróżnić można odpowiednio osobę mówiącą, adresata, wyrazy o charakterze denotatywnym oraz „lokalizator” — obiekt, za pomocą którego kieruje się uwagę, i „orientir”, czyli przestrzeń wyznaczoną przez lokalizatora. W przykładzie *On przyszedł po kolacji* to *kolacja* oznacza lokalizator, *po* stanowi orientir, a fraza *On przyszedł* jest „obiektom lokalizacji”. Z natury *kierowania uwagi* wynika jego subiektywny charakter, agentywno-pacjentny, który może tworzyć łańcuch sekwencji, czyli analizując np. *tutaj*, należy rozumieć miejsce, na którym lub w którego najbliższej odległości znajduje się człowiek, który wypowiedział *tutaj*.

Podobnie szczegółowo wyjaśnia Piper naturę i złożoność zaimków przysłówkowych o znaczeniu przestrzennym, powiązanych z kategorią osoby, takich jak *ovde* (= *kod mene* — *przy mnie*), *tu* (= *kod tebe* — *przy tobie*), *onde* (= *kod njega* — *przy nim*). Jak widać, trójczłonowy system zaimków deiktycznych może nie mieć w języku jedynego ustalonego charakteru. Zwraça autor także uwagę, że kryterium przestrzenne: bliskość/oddalenie od osoby mówiącej, może mieć istotne znaczenie także dla nieprzestrzennych zaimków przysłownych, takich jak *ovoliko* — *tyle*, *toliko* — *tyle*, *onoliko* — *tyle*, *ovako* — *tak*, *tako* — *tak*, *onako* — *tak*⁸.

3.5. Piper w monografii podkreśla, że syntaktyczne właściwości zaimków nie dają się wyjaśnić bez odwołania do szczegółowej analizy ich semantyki oraz do rozpatrywania ich właściwości w konkretnych użyciach. Brak takiego podejścia był powodem uproszczonych, powierzchownych ich interpretacji w przeszłości. Reasumuje swoje rozważania, poparte kompletnym i szczegółowym przeglądem stanu badań do początku lat 80. XX wieku w zakresie teoretycznych aspektów zaimków, ze szczególnym uwzględnieniem interesujących go zaimków przysłownych.

4. W kolejnej pracy o charakterze bardziej materiałowym *Zamenički prilozu u srpskohrvatskom, ruskom i poljskom jeziku semantička studija* (PIPER, 1988a), która stanowi kontynuację poprzedniej teoretycznej monografii, koncentruje się autor na konfrontatywnej prezentacji materiału słowiańskiego w trzech językach należących do różnych podgrup słowiańskich. Ta monografia także nie jest pozbawiona akcentów teoretycznych. Zanim autor przejdzie do prezentacji materiału, poprzedzi ją uwagami wstępnymi, które faktycznie stanowią dalszy ciąg teoretycznych rozważań na temat zaimków przysłownych. Świadomy jest potrzeby szerszych badań nad nimi, także diachronicznych oraz materiału dialektalnego. Sam, powołując się na autorytet B. de Courtenaya, prezentuje w monografii to, co jest aktualne, dostępne⁹. Analizując semantyczną zawartość

⁸ W systemie sztokawskim istnieje trójczłonowy system zaimków deiktycznych, opartych na rdzeniach z *-ov-*, *-t-*, *-on-* : *ova*, *taj*, *onaj*.

⁹ P. Piper jest tłumaczem części pism B. de Courtenaya na język serbski.

korpusu materiałowego, dąży do uchwycenia tego, co jest dla nich wspólne, tak aby określić izomorficzny charakter całego, w miarę możliwości, podsystemu zaimkowo-przysłownego w każdym z uwzględnionych języków i stworzyć pewien semantyczny model tej grupy leksemów. Analiza leksykalna prowadzi autora do wydzielenia w obrębie całego zebranego korpusu materiału dwóch podstawowych grup semantycznych, a mianowicie:

- 1) grupy *lokalizatorów*, wśród których wydziela czternaście podgrup, wyrażających odpowiednio: lokalizację *sytuacyjną, przestrzenną, procesualną* (z kategorią i bez kategorii osoby), *temporalną, ilościową, zewnętrzną, przyczynową, celu* oraz lokalizację o charakterze *tekstualnym*,
- 2) grupy wyrażającej różne sposoby kwantyfikacji: kwantyfikację *absolutną*, w tym *uniwersalną, nieokreśloną* oraz *relatywną*.

Postrzeganie leksemów jako lokalizatorów jest wynikiem konsekwentnych poglądów Pipera na kwestię tzw. lokalistycznej koncepcji języka, której daje wyraz w wielu swoich pracach¹⁰.

4.1. Stwierdzając duże podobieństwa w zakresie trzech uwzględnionych języków, podkreśla wspólną cechę sztokawskiego (serbsko-chorwackiego) systemu, że w odróżnieniu od dwóch pozostałych — rosyjskiego i polskiego — charakteryzuje się on obecnością dużej grupy leksemów o charakterze dialektalnym i regionalnym. Co cenne, zamieszcza prawie kompletny korpus przeanalizowanych zaimków przysłownych we wszystkich trzech językach.

5. Intensywne badania w zakresie wyrazów funkcyjnych w lingwistyce serbskiej to przede wszystkim lata 90. XX wieku. Postulaty badawcze Grickat odegrały znaczącą rolę w podejmowaniu tej problematyki w Instytucie Języka Serbskiego Serbskiej Akademii Nauk. Prace powstawały przede wszystkim w Belgradzie w tym Instytucie (Institut za Srpski Jezik, Beograd).

Wraz z rozwojem badań w zakresie semantyki, stylistyki i pragmatyki wzrastało zainteresowanie i tą częścią leksyki, która z czasem okazywała się bardzo istotna dla funkcjonowania języka, wyrażania jego stylistycznego i pragmatycznego charakteru.

5.1. Stana Ristić w Instytucie Języka Serbskiego w 1990 roku publikuje pracę *Načinski prilozi* (Ристић, 1990), która stanowi obszerne studium leksykalno-semantyczne przysłówków sposobu w ówczesnym języku serbsko-chorwackim. Jak pisze we *Wstępie*:

Особеност садржаја начинских прилога условила је особености њихове морфолошке структуре и синтаксичких функција, што олакшава њихово идентификовање и одвајање од других поткласа прилога (Ристић, 1990: 23).

¹⁰ PIPER (2001) i cytowana tam jego literatura.

Odrębność treści przysłówków sposobu wynika z ich swoistej struktury morfologicznej i funkcji syntaktycznych, co ułatwia ich identyfikację i oddzielanie od innych podklas przysłówków.

Rozpatrując krytycznie dotychczasową literaturę przedmiotu, autorka jest świadoma faktu, że nie można przysłówków badać na podstawie jednego kryterium, lecz należy uwzględnić obok kryterium funkcjonalnego także syntaktyczno-semantyczne, a nawet morfologiczne. I takie podejście metodologiczne sygnalizuje w podtytule pracy. W wyniku szczegółowej analizy leksykalnej wydzieliła jedenaście semantycznych podtypów przysłówków sposobu, które zidentyfikowała na podstawie *postaci morfologicznej, znaczenia i funkcji*. Zwraca uwagę także na przejściowe, peryferyczne przypadki, które nie spełniają wszystkich trzech kryteriów, lecz tak jak i reszta, realizują tylko niesamodzielne funkcje syntaktyczne, czym odróżniają się od partykuł.

5.2. Wspomniana praca stanowi także zapowiedź dalszego kierunku badań. W 1999 roku ukazuje się publikacja we współautorstwie z Mileną Radić-Dugonić: *Reč. Smisao. Saznanje* (RISTIĆ S., RADIĆ-DUGONIĆ M., 1999). Przedstawiają w niej autorki swoje stanowisko co do tzw. wyrazów funkcjonalnych. Ristić daje w tej rozprawie semantyczną charakterystykę partykuł, traktuje je jako leksykalne modyfikatory, podkreśla i tutaj problemy towarzyszące ich opisowi ze względu na zróżnicowaną semantykę oraz użycie na poziomie zdania i w strukturach ponadzdaniowych. Analizuje szczegółowo partykułę *ne*, leksemy *malo* — *mało* i *mnogo* — *dużo*.

W dalszej pracy badawczej Ristić wyrażenia funkcyjne zajmują czołową rolę. Czerpie krytycznie z literatury sławistycznej, nie tylko południowosłowiańskiej, lecz także z rosyjskiej, polskiej (GROCHOWSKI, 1986). Nie proponuje przy tym jakiejś nowej, oryginalnej klasyfikacji interesujących nas jednostek językowych. Odwołuje się w swoich pracach (za Arutjunową) do różnych logicznych relacji: *generalizacji, opozycji, kontrastu*, które leżą u podstaw semantycznej zawartości partykuł i zarazem wyznaczają ich funkcje w zdaniu (tekście). Analizuje partykuły użyte w funkcji metatekstualnych operatorów: *navodno* — *jakoby*, *bukvalno* — *dostownie, doslovno, jednostajno* — *prosto/po prostu, prosto, naprosto* — *po prostu*. W jednej z ostatnich publikacji stwierdza, że „partykuły w języku serbskim tworzą jedyny w swoim rodzaju system na planie leksykalno-semantycznym i gramatycznym, a także komunikatywnym. Partykuły bowiem organizują spójność tekstu na poziomie semantycznym i gramatycznym typu modyfikacyjnego, zarówno w zdaniu/wypowiedzeniu, jak i w tekście/dyskursie (RISTIĆ, 2009: 114). Dwie prace Ristić poświęcone są gramatycznemu statusowi leksemu *sve* — *wszystko* oraz analizie jego funkcji intensyfikatora na materiale języka serbskiego (РИСТИЋ, 2005; РИСТИЋ, 2006).

6. Stosunkowo niewiele (na tle bogatego dorobku) pisała o tej problematyce najbardziej znana w Polsce lingwistka — M. Ivić¹¹. Jednak ma ona w swoim dorobku artykuły, które powstały w późniejszym okresie życia i które dotyczą analizy semantyczno-pragmatycznej wyrazów funkcyjnych nieopracowanych wcześniej, a mianowicie różnicy semantycznej leksemów *otkad* — *od kiedy*, *od czasu jak* i *otkako* — *od czasu jak*, traktowanych w słownikach jako pełne synonimy.

W książce *O rečima* (Ivić, 2005: 45—48) poświęca rozdział tzw. pragmatycznym partykułom: *već* — *juž* i *još* — *jeszcze*. Przy ich analizie operuje terminem „partkuły pragmatyczne”, który wcześniej nie był przyjęty w językoznawstwie serbskim. Wnoszą one element *nieczekiwanosti*. Bada szeroko różne konteksty ich użycia; m.in. mówi, że: *On je još mlad*, *On nije više mlad*, *On je već star*, ale nie: **On je već mlad*, **On je još star*, **On nije više star*. I tym razem okazuje się, że kontekst w istotny sposób może decydować o niuansach ich użycia. Nie rozstrzygając ostatecznie, zadaje pytanie przyszłym badaczom, czy jest możliwe ustalenie także w aspekcie teoretycznym statusu takich użyć. Jak się wydaje, na aktualnym etapie badań można by w pracach o charakterze syntetyzującym sprawdzić, czy wyrazy funkcyjne dają się ująć w ramy kategoryalne, czy też ich natura to uniemożliwia.

Pisząc w tejże książce o często używanych na poziomie stylu potocznego partykułach sztokawskich *pa* i *ma*, w szczegółowej analizie ich użycia podkreśla ich funkcję fatyczną dla nawiązania, kontynuowania czy też przerwania interakcji, a także ich zróżnicowaną zawartość modalną (Ivić, 2005: 83—93).

7. Należy wspomnieć także o autorze kilku wartościowych artykułów o spójnikach serbskich, opublikowanych w serbskich czasopismach, którym jest Miloš Kovačević (КОВАЧЕВИЋ, 1997; КОВАЧЕВИЋ, 2005). Dotyczą one funkcji syntaktycznych i semantycznych partykuł *i*, *ni* — *ani*, a także partykuł o charakterze intensyfikującym, czyli wyrazów mogących funkcjonować także jako spójniki. Oparte są one na metodologii stosowanej w semantyce leksykalnej, z uwzględnieniem aspektów pragmatycznych.

8. Należy wyrazić jednak ubolewanie, że liczne prace poświęcone przede wszystkim analizie składniowej i semantycznej, a także w najnowszych ujęciach analizie pragmatycznej leksemów funkcyjnych nie znalazły większego przełożenia na aktualizację zagadnień w serbskich gramatykach. Najnowsza *Gramatika jezika serbskogo* z 2010 r., której autorem jest Živojin Stanojčić (СТАНОЈЧИЋ, 2010), licząca 410 stron, partykułom poświęca zaledwie jedną stronę! Autor przyjmuje, że to osobna część mowy ze względu na ich znaczenia oraz funkcje w zdaniu. Podkreśla właściwości składniowe partykuł, tj. fakt, że nie są

¹¹ M. Ivić była najbardziej znaną w świecie lingwistką byłej Jugosławii, autorką m.in. ważnej w swoim czasie książki, przybliżającej lingwistycie słowiańskiej starsze i nowe kierunki w językoznawstwie (Ivić, 1963, pol. tłum. 1975).

określeniami przyczasownikowymi ani też nie łączą wyrazów, stanowią znaki językowe, które odnoszą się do całych zdań lub ich części. Klasyfikuje je pod względem semantycznym na kilka grup, a mianowicie takie, które:

- 1) podkreślają przeciwieństwa *medjutim* — *tymczasem*, *pak* — *jednak*,
- 2) wyrażają szczególne podkreślenie, wyróżnienie: *baš* — *właśnie*, *bar* — *przynajmniej*, *i* — *i*,
- 3) podkreślają własny stosunek do czegoś (partykuły modalne); stanowią je intensyfikatory *dakako* — *w każdym razie*, *co najmniej*, *naravno* — *oczywiście*, *uistinu* — *prawdę mówiąc*, *zaista* — *naprawdę*, *faktycznie*, *verovatno* — *prawdopodobnie*, *valjda* — *chyba*, *zbilja* — *naprawdę*, *štaviše* — *co więcej*, *uostalom* — *zresztą*, np. *On je, dakako, u pravu.* — *On w każdym razie ma rację*; *Sud je, naravno, merodavan.* — *Sąd jest, oczywiście, miarodajny*; *Uostalom, imaš pravo!* — *Zresztą masz rację/prawo!*,
- 4) funkcjonują jako deiktyki: *evo*, *eto*, *eno*¹²: *Evo nas.* — *Oto my*; *Eto vidis, kako je.* — *Oto widzisz, jak jest/jak się sprawy mają*,
- 5) są pytajnymi partykułami: *da li?* — *czy/czyżby?*, służącymi do potwierdzenia lub zaprzeczenia danego sądu.

Živojin Stanojčić w teście *Gramatyce...* (СТАНОЈЧИЋ, 2010: 342) postrzega interiekcje w aspekcie fonetycznym i pragmatycznym jako pojedyncze głoski lub grupy głosek wyrażające odczucia i nastroje, a także stany. Mają różne znaczenia, które są mniej więcej ustalone, czyli powiązane z odczuciami, nastrojami, i stanowią podstawę dla grupy derywatów czasownikowych, np. onomat. *fiju* > czasow. *fjukati*. Należy odnotować, że interiekcje w aspekcie morfologicznym i semantycznym dla języka polskiego, serbskiego i chorwackiego opracowała polska slawistka Sybilla Daković (DAKOVIĆ, 2006).

Szkoda, że leksemy funkcyjne nie znalazły swojego miejsca w świetnej gramatyce *Sintaksa srpskog jezika. Prosta rečenica* (SINTAKSA, 2001). Przyczyny takiego stanu rzeczy należy upatrywać m.in. w szczegółowym ujęciu innych zagadnień, przede wszystkim wielości opracowanych prawie kompletnych kategorii występujących w zakresie zdania prostego, co wymusiło także z powodu niezwykle dużej rozległości tematycznej rezygnację z tej problematyki¹³.

9. Upowszechnienie kognitywistycznej metodologii zaczyna znajdować wyraz także w jej zastosowaniu wobec wyrazów funkcyjnych. I tak, D. Klikovac (KLIKOVAC, 2006) opublikowała monografię poświęconą interpretacji przyimków w języku serbskim, opartą na metodologii kognitywnej. Praca, w której ustaliła autorka ich cechy (sensy) prototypowe we współczesnym języku, a następnie

¹² Wszystkie trzy sygnalizują odpowiednio stopniowe oddalenie od nadawcy, zachowując sens polskiego zaimka *oto*.

¹³ Świadomość rozległości i znaczenia przeprowadzonych badań sprawiła, że aktualnie przygotowywana jest w Instytucie Języka Serbskiego Serbskiej Akademii Nauk bibliografia serbskich prac poświęconych wyrażeniom funkcyjnym.

ukazała kierunki ewolucji przez metonimiczne i metaforyczne rozszerzanie znaczeń, stanowi przykład konsekwentnie zastosowanej metodologii.

10. Dorobek językoznawstwa chorwackiego w zakresie literatury na temat wyrazów funkcyjnych jest skromniejszy, w mniejszym zakresie prowadzono także w przeszłości badania na temat wyrazów funkcyjnych. Mając jednak na uwadze fakt, że wyrazy funkcyjne stanowią niejednokrotnie bardzo starą warstwę leksyki w systemie sztokawskim, trzeba stwierdzić, że wiele tego rodzaju jednostek i ustaleń na temat ich natury pozostaje we wspólnym dziedzictwie językowym chorwackim i serbskim, a ich charakterystyka syntaktyczna, semantyczna i pragmatyczna jest albo identyczna, albo zbliżona w obydwóch językach.

10.1. Jest pewna grupa wyrazów, które funkcjonują jednak tylko w sztokawszczyźnie zachodniej, stanowiącej podstawę współczesnej normy literackiego języka chorwackiego. Niektóre z nich, te najbardziej charakterystyczne dla zachodniej sztokawszczyzny, znalazły się w sferze zainteresowań badawczych. Co ważne, ich charakterystyki zostały przynajmniej częściowo przedstawione w najnowszych gramatykach języka chorwackiego. I tak, I. Pranjković w monografii *Hrvatska skladnja* (PRANJKOVIĆ, 2002) przedstawia spójnik *te*, także w aspekcie diachronicznym¹⁴, odpowiadający zarówno parataktycznemu koniunkcyjnemu sensowi spójnika *i*, np. *Sto čekaš te se ne ženiš?* — *Na co czekasz i się nie żenisz?*, i jego sensowi o charakterze implikacyjnym¹⁵ *stoga, zato* — *totež, więc* — wyrażającymi nie tylko parataktyczny stosunek koniunkcji, lecz funkcjonującymi także w pewnych kontekstach jako spójniki hipotaktyczne. *Ljudi oslijepiše te ne mogu naći vrata.* — *Ludzie oślepli i/więc nie mogą znaleźć drzwi; Tako mi je Bog dao te sam trudna ostala.* — *Tak mi Bóg dał, że zaszłam w ciążę.* Na podstawie przeprowadzonej przez Pranjkovicia reinterpretacji materiału, dokonanej ponad wiek wcześniej przez dwóch wybitnych slawistów z przełomu XIX i XX wieku A. Leskiena (LESKIEN, 1900) oraz A. Musicia (MUSIĆ, 1900), widać, że spójnik ten miał znacznie więcej, niż współcześnie zachowane, znaczeń, a jego polifunkcjonalność, w przeszłości ewoluująca w kierunku ograniczenia dystrybucji i węższego wyspecjalizowania (współwystępowania z *s* lub *pa*), może stanowić dobry porównawczy przykład możliwych głębokich zmian w zakresie ewolucji funkcji spójników i w innych językach.

10.2. Z kolei L. Badurina i M. Matešić (BADURINA, MATEŠIĆ, 2006) rozpatrują wybrane „tekstowe konektory” (operują takim terminem), funkcjonujące w układach ponadzdaniowych współczesnego języka chorwackiego. Ukazują ogromne niekonsekwencje w podejściu do nich wcześniej, także w gramatykach

¹⁴ W rozdziale poświęconym tej partykule daje obszerny przegląd wcześniejszej literatury traktującej m.in. o tym spójniku, poczynwszy od pracy A. Leskiena (LESKIEN, 1900).

¹⁵ Sztokawskie spójniki *stoga, zato*, podobnie jak polskie *zatem, toteż*, traktują jako stojące pomiędzy parataksą a hipotaksą, pełniące funkcję bardziej hipotaktyczną.

chorwackich, co wynikało z braku faktycznych nowych badań i powtarzaniu przez autorów bardzo uproszczonych, stereotypowych poglądów na ich temat, sprowadzających wiedzę o nich do funkcji wyłącznie syntaktycznej (BADURINA, MATEŠIĆ, 2006: 206—210).

10.3. Nie wdając się w szczegóły i słuszność merytorycznych rozważań, należy także odnotować semantyczno-syntaktyczne rozważania S. Kordić (KORDIĆ, 2002) na temat złożonych, według autorki, spójników takich, jak *tim više što — tym bardziej, že; tim prije što — tym wcześniej, že; utoliko prije što — o tyle, že wcześniej; to više što — to bardziej, že*¹⁶.

10.4. W chorwackiej lingwistyce podejmowane są od niedawna opisy wyrazów funkcyjnych, przede wszystkim przyimków, oparte na metodologii kognitywnej, które zapoczątkowała Liljana Šarić (ŠARIĆ, 1997—1998; ŠARIĆ, 1999). Jednak ten kierunek badań nie jest aktualnie rozwinięty na szerszą skalę.

11. Reasumując, zaprezentowane, z konieczności bardzo skrótowo, najważniejsze prace, a także nieprzywoływane z braku miejsca pozostałe prace lingwistów serbskich i chorwackich, trzeba stwierdzić, że należy wysoko ocenić ich miejsce w badaniach nad leksemami funkcyjnymi zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i w użyciu jako wyrazów na poziomie syntaktycznym, semantycznym i pragmatycznym. Prace te oparte są na krytycznym podejściu do wcześniejszej literatury. Uwzględniając zarówno semantyczne, jak i pragmatyczne aspekty, wnoszą do literatury slawistycznej często nowe spojrzenie na ich nie do przecenienia rolę, do niedawna niezbyt niedocenianą w języku. Upowszechnienie tej literatury może być przydatne zarówno dla przyszłych ujęć kontrastywnych, jak i stanowić inspirację do szczegółowych, analitycznych procedur w zakresie ich semantyki i pragmatyki w innych językach słowiańskich, w tym również w języku polskim.

Literatura

- BADURINA L., MATEŠIĆ M., 2006: *O tekstnim konektorima. Riječki filološki dani 6*. Rijeka.
- DAKOVIĆ S., 2006: *Interiekcje w języku polskim, serbskim, chorwackim, rosyjskim*. Wrocław.
- ГРИЦКАТ И., 1972: *Актуелни језички и текстолошки проблеми у старим српским ћирилским споменицима*. Београд.
- ГРИЦКАТ И., 2004: *Студије из историје српскохрватског језика*. Београд.
- GROCHOWSKI M., 1986: *Polskie partykuły*. Warszawa.
- Ivić M., 1963: *Pravci u lingvistici*. Ljubljana.

¹⁶ Nie wszystkie przytoczone spójniki mają swoje odpowiedniki w języku polskim.

- IVIĆ M., 1975: *Kierunki w lingwistyce*. Tłum. K. FELESZKO, A. WIERZBICKA. Wrocław.
- ИВИЋ М., 1979: *О српскохрватским реченичним прилозима*. „Јужнословенски Филолог”, књ. 34 [Београд].
- IVIĆ M., 2005: *O rečima*. Beograd.
- JELIT X., 1961: *Studien zur Adverbium und zur adverbialen Bestimmung im Altkirchenslawischen*. Meisenheim am Glan.
- KLIKOVAC D., 2006: *Semantika predloga. Studija iz kognitivne lingvistike*. Beograd.
- KORDIĆ S., 2002: *Riječi na granici punoznačnosti*. Zagreb.
- КОВАЧЕВИЋ М., 1997: *Дистрибуција и правила употребе партикула „и” и „не” у српском књижевном језику*. „Наш језик”, бр. 1—2.
- КОВАЧЕВИЋ М., 2005: *Конструкције с приједложким изразом „са све” — новинарски новитет савременог српског језика*. V: *Шести лингвистички скуп. Бошковићеви дани*. Подгорица.
- LESKIEN A., 1900: *Die Entwicklung serbischer Sätze mit von parataxis zu Syntaxis*. „Jagić Archiv”, Nr. 26.
- MUSIĆ A., 1900: *Rečenice s konjunkcijom da u hrvatskom jeziku*. „Radovi JAZU”, č. 142.
- PIPER P., 1983: *Zamjenički prilozi (gramatički status i semantički tipovi)*. „Radovi Instituta za strane jezike i književnosti”, br. 5.
- PIPER P., 1988a: *Zamjenički prilozi u srpskohrvatskom, ruskom i poljskom jeziku*. Beograd.
- PIPER P., 1988b: *O rednim priložima u srpskohrvatskom jeziku*. W: „Folia Philologica Jugoslavo-Polonica”. T. 1. Red. K. POLAŃSKI. Katowice.
- PIPER P., 2001: *Jezik i prostor*. Beograd.
- PRANJKOVIĆ I., 2002: *Hrvatska skladnja*. Zagreb.
- РИСТИЋ С., 1990: *Начински прилози у савременом српскохрватском језику*. *Лексичкограматички приступ*. Београд.
- РИСТИЋ С., 2005: *Партикула све у српском језику и функција интензификације*. „Српски језик”, бр. 10/1—2, s. 199—210.
- РИСТИЋ С., 2006: *Грамаптичке карактеристике партикуле све са значењем очекиваности*. „Српски језик”, бр. 11/1—2, s. 176—186.
- RISTIĆ S., 2009: *Grammatical-communicative status of particles in the Serbian language*. W: *Kategorie w języku. Język w kategoriach*. Red. M. CICHONSKA. Katowice, s. 106—144.
- RISTIĆ S., RADIĆ-DUGONJIĆ M., 1999: *Reč. Smisao. Saznanje*. Beograd.
- СИНТАКСА, 2005: *Синтакса савременога српског језика. Проста реченица*. Red. акад. М. ИВИЋ, акад. П. ПИПЕР. Београд.
- СТАНОЈЧИЋ Ж., 2010: *Граматика српског књижевног језика*. Београд.
- ŠARIĆ LJ., 1997—1998: *Pragmatička uvjetovanost značenjskih proširenja*. „Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje”, br. 23—24, s. 313—323.
- ŠARIĆ LJ., 1999: *Dativ smjera u hrvatskome jeziku (u usporedbi s drugim slavenskim jezicima)*. „Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje”, br. 25, s. 323—344.
- UNBEGAUN B., 1961: *La formation des langues littéraires slaves: problèmes et état des questions*. In: *Langue et littérature. Actes du VIII-e Congrès de la Fédération Internationale Modernes*. Paris.

Maria Cichońska

Functional lexems in Serbian and Croatian linguistics (research overview)

Summary

The article overviews the state of research of functional lexemes in South-Slavic studies- Serbian and Croatian linguistics. The work assumes such a conception of functional lexemes that was worked out for the whole research project, the results of which are included in the book. Serbian and Croatian linguistics contribute largely to the studies theoretical and material in nature especially in terms of particles. The studies on particles were presented from the earliest works from the beginning of the 20th century to the latest ones. The works concerning other types of functional words: interjections, pronouns and conjunctions are less numerous. The most important positions of Serbian and Croatian as well as other authors were presented and mentioned, as well as included in the bibliography, too. Functional lexemes in the Serbian and Croatian literature were examined theoretically, as well as on a syntactic, semantic and pragmatic level of a language. The very literature constitutes a valuable contribution to not only the Slavic literature but a broader interpretation of the phenomena connected with this group of expressions in non-Slavic languages.

Марья Цихоньска

Функциональные выражения в сербской и хорватской лингвистике (обзор исследований)

Резюме

В статье дается обзор достижений в области состояния исследований функциональных выражений в южнославянском языкознании — в сербском и хорватском. В работе принята концепция функциональных выражений, выработанная для всего исследовательского проекта, результаты которого включает настоящая монография. Сербская и хорватская лингвистика вносят большой вклад в исследования теоретического и прикладного характера прежде всего в области наречий. Исследования в области наречий рассмотрены в статье, начиная с самых ранних работ, относящихся к началу XX века, до трудов последнего времени. Исследования, касающиеся других видов функциональных выражений — междометий, предлогов и союзов, не столь многочисленны. В статье представлены или упомянуты наиболее значимые работы сербских, хорватских и других авторов, которые включены и в библиографический список. Функциональные лексемы в сербской и хорватской литературе анализировались с теоретической точки зрения, а также в аспекте их употребления на синтаксическом, семантическом и прагматическом уровнях языка. Эта литература вносит ценный вклад не только в славистические исследования, но и в интерпретацию явлений, связанных с этой группой выражений в неславянских языках.